

UV-VIS SPEKTROFOTOMETRIE

Molekulová absorpční spektrální analýza je jednou z nejméně propracovaných analytických metod a uplatňuje se v mnoha oblastech, jako jsou analýza léčiv, kontrola složek životního prostředí, klinická analýza nebo kontrola kvality technických výrobků.

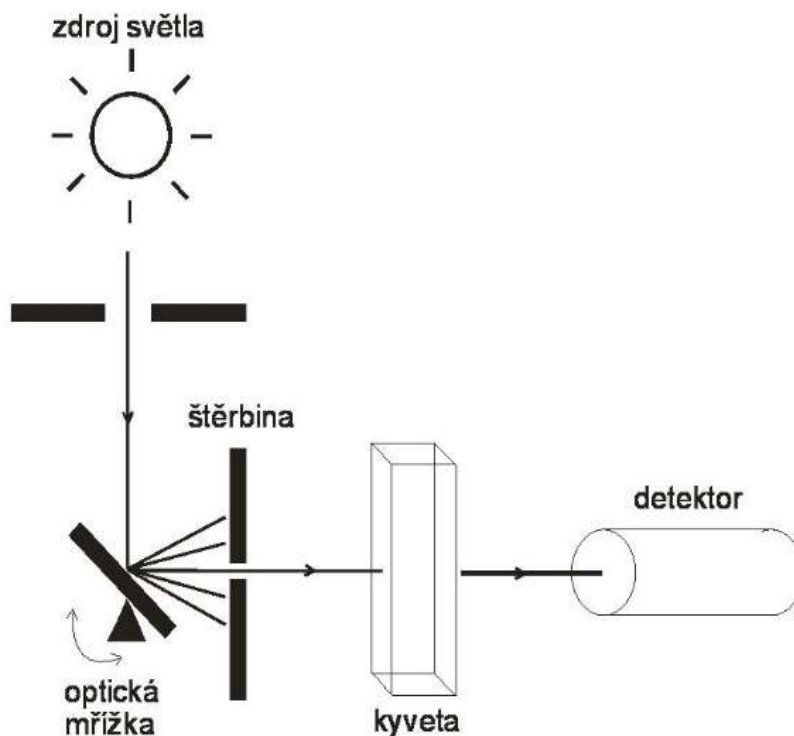
Základem této metody je absorpce zářivé energie molekulami nebo ionty v roztoku. Absorbencí ultrafialového (UV) a viditelného (VIS) záření (200 až 740 nm) se excituje elektronový systém atomu nebo molekuly. Tato oblast záření se proto nazývá i oblastí elektronových spekter. Molekuly se z excitovaného stavu dostávají do základního stavu deaktivací – ta může být zářivá, spojená s emisí sekundárního záření (využití např. ve fluorescenční analýze), nebo nezářivá (srážkami molekul s jinými částicemi, např. rozpouštědla, nebo vnitromolekulovým mechanismem – zvyšováním vibrační a rotační energie).

V důsledku velkého počtu vibračních a rotačních hladin částic chemické soustavy, je velký počet povolených frekvencí UV-VIS záření, které mohou částice absorbovat, a proto není možné rozlišit jednotlivé blízké přechody (absorpční čáry). Molekulová absorpční spektra jsou proto pásová. Vlnové délky maxim absorpčních pásů odpovídají nejpravděpodobnějším přechodům.

Instrumentace

Zařízení na spektrofotometrické měření v UV a VIS oblasti mají tyto hlavní části (Obr. 1):

- Zdroj světla – zpravidla spojitého záření v sledované oblasti vlnových délek; deuteriová výbojka pro UV oblast, wolframová nebo halogenová žárovka pro viditelnou oblast
- Monochromátor – skládá se z disperzního zařízení (hranol, mřížka), vstupní a výstupní štěrbin, a pomocných částí (čochky, kolimátor)
- Kyvety na vzorek – skleněné pro oblast záření 350-2500 nm, křemenné pro oblast 200-4000 nm
- Detektor (např. fotoelektrický) s digitálním záznamovým zařízením, může být propojen s PC

Obr. 1 Schéma jednoduchého spektrofotometru

Kvantitativní analýza

Kvantitativní analýza je založena na platnosti Lambert-Beerova zákona, podle něhož je hodnota absorbance A při určité vlnové délce přímo úměrná molární koncentraci c [mol l^{-1}]:

$$A = \varepsilon \cdot c \cdot d$$

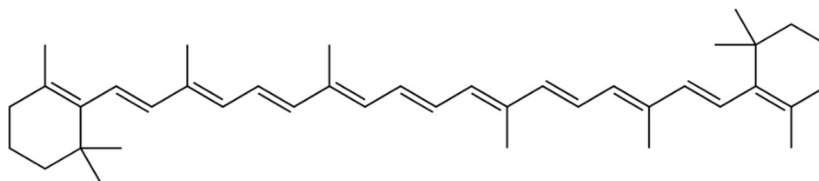
kde ε = molární absorpční koeficient [$\text{l mol}^{-1} \text{cm}^{-1}$] a d = tloušťka absorbující vrstvy [cm]

Při kvantitativní analýze se obvykle měří při vlnové délce absorpčního maxima, kde je měřená absorbance nejvyšší. Vyhodnocování výsledků se provádí metodou kalibrační křivky, proměřením absorbancí srovnávacích roztoků o známé koncentraci nebo metodou standardních přídavek.

Z Lambert-Beerova zákona vyplývá, že kalibrační závislost bude mít lineární průběh, avšak platnost zákona je omezena řadou odchylek způsobených např. změnou chemické rovnováhy v roztoku v důsledku měnící se koncentrace nebo nedostatečnou monochromaticností záření.

Karotenoidy

Karotenoidy jsou významnými a nejrozšířenějšími lipofilními barvivy mnoha různých druhů ovoce a zeleniny. Většina karotenoidních látek se řadí mezi terpenoidy. Za svoji barevnost vděčí řetězci konjugovaných dvojných vazeb. Karotenoidy reagují s volnými radikály, a proto působí jako antioxidanty. Hlavním zástupcem této skupiny látek je β -karoten (Obr. 2). β -karoten je nejvýznamnějším provitaminem A. Je převládajícím pigmentem v mrkvi, meruňkách, mangu, ale také v listové zelenině, kde je jeho přítomnost maskována chlorofylovými barvivy. Široce využívanou technikou pro stanovení obsahu β -karotenu v potravinách je UV-VIS spektrofotometrie.

Obr. 2 Struktura β -karotenu

ÚKOL: SPEKTROFOTOMETRICKY STANOVIT OBSAH β -KAROTENU V MRKVI

Přístroje a pomůcky:

UV-VIS spektrofotometr, spektrofotometrické kyvety (1 cm), 10 odměrných baněk (10 ml), pipety, dělicí nálevka (500 ml), filtrační nálevka, kádinky, odměrná baňka (50 ml)

Chemikálie:

dichroman draselný p.a., ethanolový roztok NaOH, kyselina chlorovodíková (1:1), *n*-heptan p.a., bezvodý síran sodný p.a.

Princip:

β -karoten se po uvolnění ethanolovým roztokem hydroxidu a po extrakci do organické fáze stanoví spektrofotometricky při vlnové délce 450 nm. Obsah β -karotenu v mrkvi se určí metodou kalibrační křivky proměřením absorbancí standardních roztoků dichromanu draselného.

Pracovní postupy:

Příprava ethanolového roztoku hydroxidu draselného: 10 g NaOH rozpustíme v 20 ml vody, doplníme na 100 ml 96% ethanolom a promícháme. Roztok připravujeme vždy čerstvý.

Příprava standardního roztoku dichromanu draselného: 1,25 g dichromanu draselného, předem vysušeného při 105 °C (2 hodiny), převedeme do 1000 ml odměrné baňky a rozpustíme v destilované vodě. Přidáme asi 5 ml koncentrované kyseliny sírové, doplníme vodou po rysku a promícháme. 1 ml tohoto roztoku odpovídá 0,0080 mg β -karotenu.

Příprava kalibračních roztoků

Do 10 odměrných baněk o objemu 10 ml diferencovaně odpipetujeme určené množství standardního roztoku dichromanu draselného, doplníme vodou po rysku a promícháme. Při navážce 1 g vzorku odpovídají tyto roztoky koncentracím uvedeným v tabulce:

Dichroman draselný [ml]	0,2	0,4	0,6	0,8	1,0	1,2	1,4	1,6	1,8	2,0
Koncentrace β-karotenu [mg/kg]	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80

Zpracování vzorku

Do kádinky odvážíme 1 g nastrouhané mrkve a přidáme 20 ml ethanolového roztoku NaOH. Po promíchání tyčinkou kádinku se směsí necháme 10 minut stát. Poté přidáme 20 ml HCl (1:1) a opět promícháme. Obsah kádinky kvantitativně převedeme na filtr a promýváme acetonem tak dlouho, až je nerozpustná část zcela bezbarvá. Filtrát kvantitativně převedeme do dělicí nálevky (500 ml), přidáme 40 ml heptanu a doplníme do $\frac{3}{4}$ objemu vodou. Kroužením (netřepat) obsah promícháme. Po několikaminutovém stání vodnou fází až na malý zbytek vypustíme. Do dělicí nálevky přilijeme 20 ml ethanolového roztoku NaOH (rozhraní obou vrstev se vyčeří) a dělicí nálevku doplníme opět na $\frac{3}{4}$ objemu vodou. Kroužením obsah promícháme a po usazení vodnou fází opět odpustíme. Celý postup opakujeme ještě 2-3x, až je vodně ethanolová fáze bezbarvá. Heptanový extrakt, přesušený bezvodým síranem sodným, převedeme do 50 ml odměrné baňky a doplníme heptanem po rysku.

Spektrofotometrické měření

Kalibrační řadu standardních roztoků dichromanu draselného proměříme na spektrofotometru při vlnové délce 450 nm proti destilované vodě. Při stejné vlnové délce rovněž proměříme vzorek proti čistému heptanu. Obsah β -karotenu v mg/kg mrkve přímo odečteme z kalibrační křivky.

OTÁZKY:

1. Co je to UV-VIS spektrofotometrie a jaké je její využití?
  2. Jaký je princip této metody?
  3. Vysvětlete pásový charakter molekulových spekter.
  4. V jaké oblasti vlnových délek měříme UV a VIS záření?
  5. Napište Lambert-Beerův zákon a popište jednotlivé veličiny.
  6. Definujte veličiny absorbance a transmitance.
  7. Jaké mohou být příčiny odchylek od Lambert-Beerova zákona?
  8. Čemu vděčí β -karoten za svou barevnost a kde všude ho můžeme nalézt?
  9. Jakou funkci plní monochromátor a jaké druhy monochromátorů známe?
  10. Jakou chemikálii použijeme pro konstrukci kalibrační závislosti na stanovení β -karotenu a proč je možné ji použít?
-

REFERENCE

A. Hercegová a kol.: Praktikum z analytickej chémie. Slovenská Technická Univerzita v Bratislave, 2011.

<https://www.wikiskripta.eu/w/Spektrofotometr#/media/Soubor:Spektrofotometr.jpg>

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beta-carotene-2D-skeletal.png>

P. Javorský a kol.: Chemické rozbory v zemědělských laboratořích, Ministerstvo zemědělství a výživy ČR.

A. K. Biswas, J. Sahoo, M. K. Chatli: LWT - Food Science and Technology, 44 (2011) 1809-1813.

J. Velíšek, J. Hajšlová: Chemie potravin II, 3. vydání. OSSIS, Tábor 2009, str. 512.